

מדריך להוראת ספר מלכים ב'

פרק א

הנושא: המאבק האחרון של אליהו עם בית אחאב

מחנך: האם אתם זוכרים מדברי עובדיה מה הוא אמר על צורת ההופעות של אליהו? אם אין אתם זוכרים בעל פה, עיינו בספר. האם אתם יודעים היכן למצוא זאת?
תלמיד: "והנה אני אלך מאתך ורוח ה' ישאך על אשר לא אדע" (מלכים א' א יב).
עתה נקרא פרק א' בספר מלכים ב', ולאחר מכן נשוחח על מה שנאמר בו. (המחנך יבחר בין שלוש צורות קריאה: א. פסוק בפסוק על ידי התלמידים בכיתה לפי סדר מסויים. ב. קריאה דמומה של צרור פסוקים מעניין אחד. ג. קריאה בבית.
שיחה לאחר סיום הקריאה.

מחנך: כיצד אתם רואים את דברי עובדיה מתקיימים בפרק זה?

תלמיד: לא שמענו על אליהו מאז מעשה נבות ועתה הוא מופיע פתאום.

גם הופעתו בשעת מעשה נבות היא פתאומית. לאחר שחזר מהר חורב, כמו שכתוב בסוף פרק יט, לא שמענו עליו, אף כי כפי הנראה עבר זמן ניכר מאז. לא שמענו עליו בשעת המלחמות עם הארמים, ופתאום הופיע לאחר הריגת נבות, וכן אנו רואים אותו עתה כאשר אחזיה שולח לשאול בבעל זבוב. הוא נביא השלוח למקרים מיוחדים. אנו נראה להלן שהוא נשאר כזה עד היום.

תלמיד: האם לא היה לאחזיה דין עובד אלילים ממש, שהרי היה בן איזבל הצידונית?

מחנך: אם אתם זוכרים אמרנו כי איזבל התגיירה ו לחלק מן הדעות היה לה דין בת ישראל¹, אף שעשתה מעשי רשע רבים והגנה על עובדי אלילים. אבל הנכון הוא כי הוא נראה כצידוני או כפלישתי ולא כבן ישראל בהנהגתו.

תלמיד: איזה מין טיפש היה אחזיה ששלח לשאול בבעל זבוב?

1. ראה דעת סופרים החדש מלכים א עמוד שצ הערה 87 שהובא על כך שתי דעות.

תלמיד: איזה מין טיפש היה אחזיה ששלח לשאול בבעל זבוב?

מחנך: כן, היום הכל מכירים בטפשותו, אבל בכל עת יש דברים כוזבים שבני אדם מאמינים בהם. כל שקר בזמנו – חזק הוא. גם היוונים האמינו במין אליל כזה הממונה על המחלות.

תלמיד: אליהו נראה כאן נורא יותר מאשר בזמן שביקש על בצורת שתבוא על ישראל. הוא שורף אנשים בקלות איומה. האם המחנך לא הסביר לנו שלפי דין תורה רק במקרים רחוקים מאד ממיתים בן אדם?

מחנך: נכון. בדיני בית דין קשה מאד שיגיע לפסק דין מוות. אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו דן דיני מוות רבים יום יום. הוא יודע את עברו של האדם ואת עתידו ואת כל פרטי מעשיו, והוא יודע מי צריך לחיות ומי לא. אליהו פעל כאן בדבר ה'. הוא לא שלח אש באנשים. האש ירדה מן השמים.

תלמיד: אבל הוא ביקש זאת. למה לא ריחם על האנשים? הנה כאשר ריחם על האחרונים לא אירע להם דבר.

מחנך: עליכם להזכר במה שלמדנו בתחילת פרק יז במלכים א', שכל הפעולה של אליהו היתה משום שביקש טובת ישראל, הוא רצה למנוע את מה שלבסוף אירע בעתיד, שגלו עשרת השבטים גלות קשה ומרה וכמעט אבדו לכלל ישראל. כך גם עתה ביקש אליהו למנוע מאחזיה להכניס לישראל מנהג ללכת לשאול באלילים בעת מחלה. העונש שנעשה לשליחי אחזיה עיכב בודאי רעות רבות מישראל. אליהו ידע יפה מה הוא עושה.

תלמיד: אבל הלא אליהו שמע במפורש (מלכים א' יט ב): כי לא באש ה', למה הוא משתמש עתה באש?

מחנך: יפה מאד שאלת. אבל גם דבר זה ביארנו. על ידי האש בלבד, אי אפשר להגיע לעבודת ה', אבל גם בלעדיה אי אפשר. לפעמים היא משמשת הכנה, לפעמים – מניעה, אבל היא תמיד הכרחית.

הדבר הזה היה קשור גם בתנאי השעה הזו. אחזיה היה בן מלך שנהרג במלחמה. כשלון ישראל במלחמה זו גרם, כפי שנאמר בפסוק הראשון של פרק זה, למרד של המואבים. הם הפסיקו לשלוח לישראל את הצאן הרב ואת הצמר, כמו שנאמר להלן ג ד (מאה אלף אילים צמר). זה גרם נזק רב לכל ישראל, שהיו עוסקים בעיבוד הצמר ובעשיית בגדים, זה גם הביא למחסור בבשר והיה כנראה אחד הגורמים לרעב שנזכר עליו להלן בימי המלך יהורם.

מצב הרוח בישראל היה ירוד ומדוכא. חובה היתה לעשות חשבון הנפש לשוב אל ה' למען ירוחמו.

בשעה קשה ומרה זו, אירעה תקלה למלך החדש, שנפל ונפצע קשה. זה הוסיף על המבוכה. ומה עושה מלך זה? שולח לשאול באליל אוילי, אם יחיה או לא? זו היתה שערוריה איומה.

תלמיד: למה נענשו השליחים בגלל חטאו של אחזיה?

מחנך: אולי מי שהוא מכם יודע להשיב תשובה לשאלה זו ממה שלמדתם בגמרא והיא נזכרת גם ברש"י בחומש?

תלמיד אחד: אין שליח לדבר עבירה.

תלמיד שני: דברי הרב ודברי התלמיד – דברי מי שומעים?

מחנך: נכון מאד. הם היו צריכים לברוח ולהסתתר ואפילו למסור את נפשם על קידוש ה' ולא לצאת בשליחות מבישה זאת.

תלמיד: למה שלח אליהו אש מן השמים בשליחים ולא באחזיה עצמו. צריך היה לבוא אליו ולשרוף כל אשר מסביב לו?

מחנך: אין מתקנים את העולם על ידי אמצעים כאלו. גם הקב"ה בכבודו ובעצמו אינו משנה את סדרי העולם באורח כזה, כל שכן צדיקיו ההולכים בדרכיו. למינוי מלך ושליט על העולם יש טעמים רבים, כל שכן מלך לישראל. מחוץ לזה, במסגרת הבחירה החפשית ניתנת הרשות לרשעים רבים, למלכים ולשליטים, לפעול במידה רבה כרצונם, והם נשארים בחיים עד זמן קבוע מאת ה'. לא כן עם אנשים פשוטים, שאין סדרי העולם הכלליים תלויים בהם. אם הם משתפים עצמם במעשי רשע, כדוגמת שרי אחזיהו, הם עלולים להיענש הרבה יותר מהר על אשר הם עוזבים את חובתם לבוראם ונשמעים לאחד הרשעים שבעולם. אמנם גם הם רק לעיתים רחוקות נענשים בעונש גלוי אשר יש בידו לבלום את הבחירה החפשית.

לא כן בשעה זו, כאשר כל עם ישראל זקוק היה לאזהרה חמורה מאד שישבו אל לבם באלו תנאים הם נמצאים. את אחזיה לא היה כל צורך לשרוף. הוא עמד למות בכל אופן. אבל בני ישראל החיים צריכים היו לקבל אזהרה חמורה לדעת שהצלתם איננה ב"בעל זבוב", ושהם, כמו שאומר הפיתגם, "משחקים באש".

לפעולה זו בודאי היתה השפעה גדולה אולי גם על אחזיה ובעיקר על אחיו יהורם שמלך במקומו והטיב את מעשיו, כדלהלן ג ב.

פרק ב נושא ראשון. פסוקים א-ח.

הנושא: אליהו עוזב את העולם הנגלה.

מחנך: התורה והנביאים הם בדרך כלל דברים נגלים וניתנים להבנה של כל אחד המעמיק בהם. יש דברים שלא כל אחד יכול להבין אותם, יש תורה שלמה הנקראת בשם "תורת הקבלה", או "תורת הסוד", גם אלו דברים מובנים, אלא לא לכל אחד. אליהו הנביא הוא יוצא מן הכלל, כמדומני. בפרק זה כתוב שהוא עלה השמימה בסערה, אלישע אף ראה רכב